

ANTANAS VIVULSKIS (1877–1919)

Parengė Gintautas ČIŽIŪNAS

2024 m. sukanka 100 metų kaip buvo užbaigta statyti ir pašventinta iki šiol maldininkų gausiai lankoma Raseinių rajono Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčia „Ligonių sveikata“. Tai viena iš sukakčių, kurias šiemet paminėti ragina Lietuvos Respublikos Seimas. Koplyčios pirminio projekto autorius yra architektas ir skulptorius Antanas Vivulskis.

Antanas Vivulskis (lenk. *Antoni Wiwulski*, 1877–1919) – architektas ir skulptorius. Vienas žymiausių jo darbų – Raseinių rajono Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčios projektas, sukurtas 1903 m. (jis eksponuotas 1908 m. vykusioje Antrojoje lietuvių dailės parodoje Vilniuje, koplyčia pastatyta 1912–1924 m.). A. Vivulskis buvo moderno ir ankstyvojo konstruktyvizmo atstovas, pastatų projektuose savitai interpretuodavo romaninio ir gotikinio stiliaus formas, racionaliai konstruodavo tūrius. Gyvenimo pabaigoje buvo modernaus lenkiško nacionalizmo šalininkas.

A. Vivulskis gimė 1877 m. vasario 20 d. Totmoje (Rusijos Vologdos sritis) bajoriškas šaknis turėjusioje (herbas „Prus III“), tačiau nepasiturinčiai gyvenusioje šeimoje. Jo tėvas Rusijoje buvo pasilikęs dirbti po to, kai čia baigė miškų ūkio mokyklą. Tėvas mirė kai Antanas buvo dar mažas. Likusi našle jo žmona Adelajdė 1883 m. kartu su sūnumi persikėlė gyventi į Latviją, kur Vivulskių šeimą globojo būsimo Vilniaus vyskupas – iš Daugpilio krašto kilęs tuometinis Liepojos klebonas Eduardas von der Roppas (1851–1939). Motina norėjo, kad sūnus gautų gerą išsilavinimą, todėl, atsiradus galimybei, jį išsiuntė mokytis į dabartinės Lenkijos ir Ukrainos teritorijoje esančiame Galicijos krašte veikusių Chyrove jėzuitų gimnaziją. Antanas ją sėkmingai baigė 1897 metais. Mokydamasis Chyrove architektas susipažino su jė-

Antanas Vivulskis prieš 1910-uosius metus. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

zuitais, kurių dėka vėliau gavo įvairių užsakymų.

1897–1901 m. A. Vivulskis studijavo architektūrą Vienos aukštojoje technikos mokykloje (*Technische Hochschule*). Baigęs ją, 1904–1905 m. daug laiko praleido keliaudamas po Europos šalis. Jų ir vėlesnių kelionių po Europą metu jis aplankė prancūzų architekto Paulio Abadie (1812–1884) projektuotą Paryžiaus Švč. Širdies baziliką (*Sacré-Cœur Basilica*), pagal katalono architekto Antoni Gaudí (1852–1926) projektą pastatytą Ispanijos Barselonos Šv. Šeimos bažnyčią (*Sagrada Família*), daugelį kitų įspūdingos architektūros šventovių, kitų statinių, kurie jaunąjį menininką ne tik sužavėjo, bet ir darė didelę įtaką jo vėlesnei kūrybai.

1902–1909 m. A. Vivulskis gilino žinias toliau – studijavo Paryžiaus Dailės mokykloje (*École de Beaux Arts*). Jo Paryžiaus studijas rėmė Žemaičių vyskupas Mečislovas Leonardas Paliulionis (1834–1908), tikėdamasis, kad A. Vivulskis, užbaigęs mokslus, sugrįš į Lietuvą ir projektuos sakralinius objektus. Paryžiuje A. Vivulskis buvo vienas geriausių mokinų profesoriaus Antonino Mercié klasėje.

A. Vivulskio kūrybą menotyrininkai skirsto
(Nukelta į 14 p.)

Nuotraukose – Antano Vivulskio kūriniai, saugomi Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Iš kairės: Horeljefas „Mergaitės galva“. XX a. pr. LNDM S 322; biustas „Besišypsantis vyras“. 1911 m. LNDM S 703. Nuotraukos iš www.limis.lt

į du laikotarpius: Paryžiaus (1903–1910) ir Vilniaus (1913–1919). Studijuodamas Paryžiuje jis ne tik atlikdavo dėstytojų skirtas užduotis, bet pagal užsakymus ir įgyvendindamas savo paties sumanymus kurdavo portretines ir paminklines skulptūras. 1904 m. jis pradėjo dalyvauti parodose. Jo kamerinės skulptūros buvo eksponuojamos Paryžiaus salonuose. Iš šio menininko sukurtų kamerinių portretinių skulptūrų plačiausiai žinomas „Mergaitės portretas“, „Senutės portretas“, K. M. Michalkevičiaus portretas (sukurtas apie 1915-uosius metus). Žymi ir jo 1904 m. sukurta figūrinė kompozicija „Malda Alyvų kalne“, „Mergaitės galva“ (XX a. pr.), „Besišypsantis vyro biustas“ (1911), „Upės vaizdas“, „Kovojantis vyras su skydu“ (1908–1909).

A. Vivulskį kaip skulptorių labiausiai išgarsino jo pagal lenkų tautinio judėjimo dvasinio lyderio Ignaco Jano Paderewskio užsakymą sukurtas ir 1910 m.

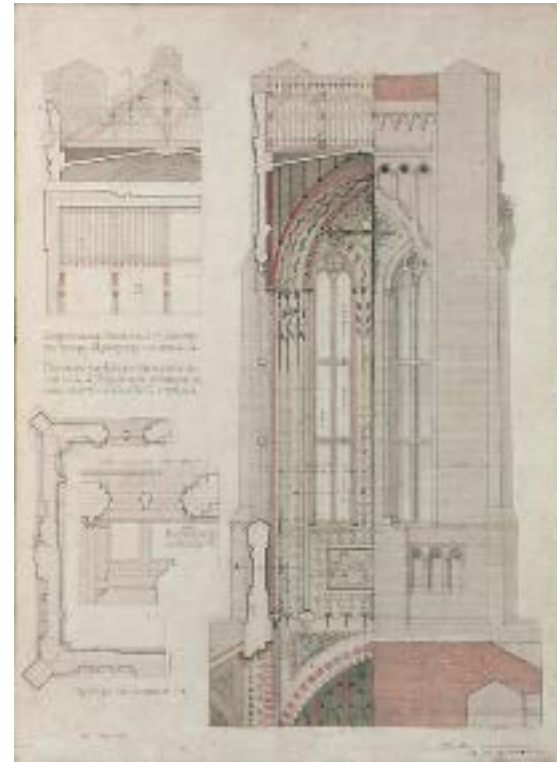
Krokuvoje pastatytas, 1939 m. nacių susprogdintas paminklas (*Pomnik Grunwaldzki*), skirtas Žalgirio (Griunvaldo) mūšio 500 metų jubiliejui (paminklas atstatytas 1976 m., naujojo autorius – skulptorius Marian Konieczny, architektas Wiktoras Zinas).

1913 m. A. Vivulskis įsikūrė Vilniuje ir čia gyveno iki mirties. 1919 m. sausio mėnesį jis Vilniuje dalyvavo kovose prieš Raudonąją armiją.

1916 m. Vilniuje ant Pilkojo kalno (dabar vadinamas Trijų Kryžių kalnu) iškilo A. Vivulskio sukurtas Trijų Kryžių paminklas. 1950 m. jis sovietų valdžios nurodymu buvo susprogdintas, prasiėdę Lietuvos atgimimui, 1989-aisiais, atstatytas (naujojo paminklo architektas – Henrikas Kęstutis Šilgalis, 1944–2007). A. Vivulskis yra ir 1917 m. Tado Kosciuškos (lenk. *Tadeusz Bonawentura Kościuszko*, 1746–1817) atminimui jo 100-ųjų mirties metinių proga sukurtos paminklinės lentos,

Antano Vivulskio sukurtų projektų vizualizacija, saugoma Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Iš kairės: paminklo „Trys kryžiai“ maketas. XX a. 2 deš. LNDM S 792; Vilniaus Švč. Jėzaus Širdies bažnyčios maketas. XX a. 1–2 deš. LNDM S 842/a. Nuotraukos iš www.limis.lt

Nuotraukose (iš kairės): Antano Vivulskio Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčios projekto modelio fragmentai, saugomi Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. XX a. 1–2 deš. LNDM S 843, S 844. Nuotraukos iš www.limis.lt; Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčios brėžinys. XX a. 1–2 deš. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

puošiančios Vilniaus Šv. Jonų bažnyčią, autorius.

Be jau minėto 1912–1924 m. pastatytos Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčios projekto (jį parengė paprašytas Šiluvos klebono kun. Marcijono Povilo Jurgaičio (1855–1926), A. Vivulskis kūrė ir kitų bažnyčių projektus. 1907 m. jis pradėjo, o 1913–1915 užbaigė parengti Vilniaus Švenčiausios Jėzaus Širdies bažnyčios projektą (šios šventovės statyba vyko 1938–1939 m., bet tada nebuvo baigta, o 1965 m. tuometinės valdžios nurodymu ji perstatyta pagal architekto A. Mačiulio projektą ir tapo Statybininkų kultūros rūmais.

A. Vivulskis yra projektavęs ir daugiau katalikų bažnyčių: 1905 m. parengė konkursinį Krokuvos jėzuitų bažnyčios, 1907 m. – Zakopanės Morskie Oke koplyčios projektą, tačiau jie nebuvo įgyvendinti.

Šio menininko darbai šiandien turime galimybę džiaugtis ne tik Vilniaus ir Šiluvos viešosiose erdvėse, bet ir apsilankę Lietuvos nacionalinio dailės muziaus rinkiniuose, kur saugoma nemažai jo kūrinių.

Antanas Vivuskis mirė 1919 m. sausio 10 d. Vilniuje. Iš pradžių jis buvo palaidotas Vilniaus Švenčiausios Jėzaus Širdies bažnyčioje, o kai 1963 m. ši bažnyčia buvo perstatoma, jo palaikus perkėlė į Vilniaus Rasų kapines.

(Nukelta į 16 p.)

Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčia 1922 metais. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Bronzinis bareljefas „Vivulskio milinė“ Vilniaus Užupio gatvėje. Skulptorius Vytautas Nalivaika. 2019 m. Nuotrauka iš RKIC archyvo

Įamžinant meninko atminimą 1999 m. Lietuvos lenkų sąjungos iniciatyva pagal skulptoriaus Leono Žuklio (1923–2023) ir architektės Živilės Antaninos Mačionienės (1933–2023) projektą Rasų kapinėse atnaujintas A. Vivulskio antkapinis paminklas. Skverelyje prie Vilniaus Vytenio ir A. Vivulskio gatvių sankirtos yra pastatytas 2019 m. skulptoriaus Tado Gutausko ir architekto Gintaro Čaikausko sukurtas A. Vivulskio suprojektuotos Švenčiausiosios Jėzaus Širdies bažnyčios bronzinis maketas. Vilniaus Užupio gatvėje namo sieną puošia tais pačiais 2019 m. skulptoriaus Vytauto Nalivaikos sukurtas bronzinis bareljefas „Vivulskio milinė“, kuri primena įvykį, kai 1919 m. savanoris A. Vivulskis savo milinę sargybos poste atidavė jį pakeisti atėjusiam kitam savanoriui.

Antano Vivulskio skulptūrėlė „Vaikai su šuniuku“. XX a. 1–2 deš. LNDM S 800. Nuotrauka iš www.limis.lt

ŠILUVOS miestelio istorijos fragmentai

Stasys PERMINAS

Šiluvos gyvenvietė anksčiau buvo vadinama Būda. Tokio pavadinimo vietovių aplinkui būta ir daugiau, tad, norint išskirti būtent šią gyvenvietę, laikui einant pradėtas naudoti dar ir Šilo pavadinimas. 1457 m. bažnyčios fundacijos aktuose taip pat minimi du gyvenvietės pavadinimai: *Būda* ir *Šilas*. Kiek vėliau Būdos vardo jau nebeminėdavo, tik Šilo (lenkiškai – *Szyłov*, o tai yra yla). Lenkai tą pavadinimą pakeitė į *Szyłovo*. Nepriklausomos Lietuvos metais miesteliui prigijo Šiluvos vardas.

Anksčiau šios apylinkės garsėdavo didžiulėmis pelkėmis, kurios prasidėdavo pietvakariniame gyvenvietės pakrastyje. Šiluva apie XIV a. pabaigą pradėjo formuotis banguoto reljefo pakilioje vietoje. XV a. vid. gyvenvietė priklausė čia dvarą turėjusiam Petruui Gedgaudui. Yra pagrindo manyti, kad Šiluvą jam padovanojo Vytautas Didysis.

Petras Gedgaudas Šiluvoje įsteigė pirmąją Romos katalikų bažnyčią, parapiją, paskirdamas jai 146 valakus žemės su čia gyvenusiais žmonėmis. XVII a. pr., po Švč. Mergelės Marijos apsireiškimo, Šiluva pradėjo garsėti ir tapo viena iš labiausiai maldininkų lankomų vietų Žemaitijoje.

Ką saugojo į žemę įkasta ŠILUVOS skrynia?

Pirmoji bažnyčia (ją fundavo Petras Gedgaudas) Šiluvoje pastatyta 1457 metais. Ji buvo medinė, sudegė XV a. pabaigoje. Po P. Gedgaudo mirties Šiluvos šeimininku tapo Mikalojus Kęsgaila, o vėliau vedybų keliu ji atiteko didikams Zavišoms. 1500 m. Andrius Zaviša atstatė sudegusią bažnyčią. Jo sūnus Jonas buvo reformacijos šalininkas ir perėmė savo tėvo katalikams užrašytas žemes ir už pusės kilometro nuo Šiluvos esančiame Zbarų kaime pastatė protestantų koplyčią. Vėliau Šiluvą valdė Merkelis Šemeta. Jis vietoje jau baigiančios sunykti senosios bažnyčios 1569 m. pastatė naują medinę.